

Загальні показники рівня знань підтверджують ефективність методів навчання та психолого-педагогічних засобів впливу: 17,8% осіб підвищили знання до середнього рівня, а 25% осіб середнього рівня – до достатнього.

Висновки. Забезпечення професійного спрямування ДП (уведення до навчального процесу професійної складової та професійно орієнтованих дисциплін) дає змогу створювати умови формування професійного самовизначення та корегування професійного вибору (формування мотивів вибору, ознайомлення з видами праці, перевірка власних можливостей, фізичних і психічних сил – оцінювання правильності вибору), підготовка до зовнішнього незалежного оцінювання якості освіти та вступу до ВНЗ для реалізації планів щодо здобуття професії.

Подальший розвиток досліджень здійснюється в напрямі розробки структурно-логічної модульності дисциплін, що вивчаються в процесі ДП.

Література

1. Ігнатенко П.Р. Формування професійної спрямованості старшокласників / П.Р. Ігнатенко. – К., 1983. – № 3. – 48 с.
2. Йовайша Л.А. Проблемы профессиональной ориентации школьников / Л.А. Йовайша. – М. : Педагогика, 1983. – 129 с.
3. Климов Е.А. Как выбрать профессию : кн. для уч-ся / Е.А. Климов. – М. : Просвещение, 1984. – 160 с.
4. Молдавська С.І. Нервова система і ваша професія / С.І. Молдавська. – К., 1974. – 110 с.
5. Павлютенков Е.М. Формирование мотивов выбора профессии / Е.М. Павлютенков ; под ред. Б.А. Федоришина. – К. : Рад. школа, 1980. – 144 с.
6. Професійне самовизначення старшокласників : метод. посіб. / упоряд. Л. Шелестова. – К. : Шкіл. світ ; Вид. Л. Галіцина, 2006. – 128 с.
7. Чистякова С.Н. Профессиональная ориентация школьников: организация и управление / С.Н. Чистякова, Н.Н. Захаров. – М. : Педагогика, 1987. – 157, [2] с.

СТЕПАНЮК К.І.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА СФОРМОВАНOSTІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розбудова сучасної системи вищої освіти є одним із визначальних чинників відтворення інтелектуальних та продуктивних сил суспільства. Актуальною є підготовка вчителів нової генерації, здатних ефективно працювати у швидкозмінюваних умовах. У зв'язку з цим зростають вимоги до фахівців, а саме: володіння досвідом проектної діяльності, новітніми технологіями, дослідницькими вміннями, здатність бути суб'єктом особистісного та професійного зростання.

Ефективним засобом підвищення якості навчального та дослідницького процесів у вищих навчальних закладах є залучення студентів до наукових досліджень, що дає майбутнім учителям змогу виявити активність, самостійність, забезпечує можливість оволодіння дослідницькими вміннями.

Аналіз науково-педагогічних джерел (В. Кулешова [1], О. Миргородська [2], О. Рогозіна [4], О. Тимошенко [6] та ін.) свідчить, що пробле-

ма формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи залишається актуальною в контексті проектної діяльності.

Ми здійснили теоретичний аналіз проблеми формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності, сформулювали гіпотезу, провели констатувальний експеримент, а на цьому етапі визначимо результати формувального експерименту, що і буде *метою статті*.

Нагадаємо, що у процесі проведення педагогічного експерименту було визначено ряд завдань:

1. Дослідити основні тенденції впливу проектної діяльності на формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи.

2. Простежити динаміку ставлення студентів до проектної діяльності та зміни рівня сформованості компонентів дослідницьких умінь.

Педагогічний експеримент проводився протягом 2008–2011 рр. в Інституті психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету і включав два етапи: констатувальний та формувальний. В експерименті брали участь усього 325 осіб, із них 165 – студенти експериментальних груп.

Зазначимо, що розв'язання проблеми формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності передбачало розробку та практичне впровадження моделі означеної підготовки та технології її реалізації [5]. Коротко розглянемо її. Експериментальна робота передбачала перевірку основних положень дослідження, спрямованих на впровадження розробленої моделі формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності та установлення її ефективності.

Цілісність моделі забезпечується низкою компонентів: теоретико-методологічним, мотиваційно-ціннісним, змістовим, процесуальним та рефлексивним. Детальніше розглянемо кожен з них.

Теоретико-методологічний компонент створюють педагогічні та психологічні теорії та принципи, зміст яких дає змогу побудувати програму формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи.

Мотиваційно-ціннісний компонент передбачає створення позитивного ставлення до проектної діяльності, потреби в самореалізації як вчителя-дослідника, наявність стійкого пізнавального інтересу до дослідної роботи. Під мотиваційно-ціннісним компонентом ми розуміємо ціннісні орієнтації майбутніх учителів початкової школи на дослідну діяльність, позитивне ставлення до науково-дослідної роботи, усвідомлення значення досліджень. Отже, ефективність формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи залежить від рівня мотивації: чим він вищий, тим вищою є сформованість означених умінь.

Змістовий компонент відображає опанування методології і методів проектної дослідної діяльності майбутніми вчителями початкової школи; особистісно гуманістичну орієнтацію вчителя, креативність, сформова-

ність комунікативної та рефлексивної культури, оволодіння технологією проектної діяльності.

Процесуальний компонент передбачає визначення сформованості дослідницьких умінь, готовності до науково-дослідної роботи, набуття досвіду проектної діяльності за такими показниками, як: мотивація, технологічна готовність, ставлення до педагогічної діяльності.

Рефлексивний компонент становлять сформовані в результаті роботи над проектом теоретичні знання, дослідницькі вміння, пізнавальний інтерес. У контексті нашого дослідження для визначення рівня сформованості дослідницьких умінь необхідно констатувати засвоєння знань на рівні відтворення, з'ясувати успішність і якість знань студентів на кожному з етапів реалізації розробленої програми.

Для активізації навчально-пізнавальної діяльності та з метою формування у студентів дослідницьких умінь ми здійснили за допомогою: 1) використання педагогічних ситуацій з метою спонукання майбутніх учителів початкової школи до самостійної постановки завдань, визначення і формулювання проблем, установлення можливих шляхів їх вирішення, визначення сутності розв'язання проблем (вирішення з кінця, обернені завдання); 2) залучення студентів до дослідної діяльності під час вивчення курсів «Методика викладання освітньої галузі “Людина і світ”», “Трудове навчання з практикумом”, “Методика викладання української мови”; 3) включення в робочі навчальні плани Інституту психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету спецкурсу “Технологія проектування в початковій школі”.

У процесі виконання експериментальних завдань студенти оволоділи системою вмінь (психолого-педагогічними, методичними, дослідницькими), у майбутніх учителів початкової школи сформувалося активне позитивне ставлення до науково-дослідної роботи (певний ступінь розвитку мотивації; схильність до наукових досліджень; ціннісні орієнтації; творчопошукова позиція, високорозвинуті пізнавальні інтереси та здібності; дослідницький стиль мислення; високий рівень внутрішнього прагнення до постійного оновлення та збагачення знань; моральні установки та переконання тощо).

Серед зазначених напрямів експериментальної роботи доцільно зазначити, що ефективним засобом формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності є вивчення спецкурсу “Технологія проектування в початковій школі”, тому зупинимося на ньому більш детально. Цілеспрямована робота за темами спецкурсу забезпечила опанування студентами експериментальних груп наукового, теоретико-практичного матеріалу. Добір й опрацювання літератури з досліджуваних питань з подальшими виступами на студентських науково-практичних конференціях значно розширило науковий світогляд та професійні знання й вміння студентів експериментальних груп. Практичне апробування студентами розроблених проектів, упровадження результатів наукового дослідження в педагогічну практику (розробка портфоліо) дало

зможу реалізувати здобуті знання у вирішенні практичних завдань навчально-виховної роботи з молодшими школярами. Технологія проектування передбачала розв'язання студентами актуальних професійних проблем, які включають, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – інтегрування знань та вмінь зі споріднених галузей творчості.

Як свідчать результати дослідження, вивчення спецкурсу “Технологія проектування в початковій школі” значно підвищує рівень дослідницьких умінь у майбутніх учителів початкової школи. Разом з тим студенти складають портфолію педагогічних проектів, які використовують на різних видах педагогічної практики, а у майбутньому застосовуватимуть у професійній діяльності.

Ефективність формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи визначалася на основі порівняння даних діагностування в експериментальній та контрольній групі. Аналіз проведених анкетувань, успішності педагогічної практики, вирішення педагогічних завдань та порівняння результатів тестів, одержаних на констатувальному та прикінцевому етапах експерименту, свідчать про підвищення рівня сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності.

Зазначимо, що організація процесу навчання в експериментальних групах здійснювалася за показниками, що були відсутні у контрольних групах, такими як:

- установка на необхідність формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності;
- використання комплексу форм, методів і технологій навчання, серед яких чільне місце займає метод проектів;
- наявність системи навчально-дослідних завдань, спрямованих на формування дослідницьких умінь (у контрольних групах завдання не мали системного характеру).

Для виявлення динаміки процесу формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи проводився прикінцевий зріз на основі самооцінки студентів та експертних висновків. Експертами виступили викладачі кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету, керівники педагогічної практики від навчальних закладів.

Після проведення формувального етапу експерименту розподіл студентів відповідно до рівнів сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності такий:

У контрольних групах (усього 160 осіб) низький рівень готовності виявлено у 75 студентів (47%), середній показали 56 студентів (35%), а високий – 29 студентів (18%) контрольних груп.

В експериментальних групах (усього 165 осіб) низький рівень виявлено у 8 осіб (5%), середній рівень показали 63 студенти (38%), а високий – 94 (57%) студенти експериментальних груп.

У табл. 1 подано характеристику застосування різних умінь майбутніми вчителями початкової школи (на констатувальному та формувальному етапах).

Таблиця 1

Характеристика застосування різних умінь майбутніми вчителями початкової школи (на констатувальному та формувальному етапах)

Середній показник за всіма видами вмінь	Використання умінь у навчальній діяльності					
	Часто		Час від часу		Не використовую	
	Кількість студентів, осіб	%	Кількість студентів, осіб	%	Кількість студентів, осіб	%
На констатувальному етапі	19	4,9	220	68,6	86	26,5
На формувальному етапі	207	63,7	107	32,9	11	3,4

Отже, проведена експериментально-дослідна робота дає можливість стверджувати, що використання моделі є ефективним інструментом підвищення якості педагогічного процесу і дає змогу чітко структурувати навчально-пізнавальну діяльність, виділяючи компоненти макро- та мікроструктури, здійснювати перехід на вищі рівні сформованості дослідницьких умінь, забезпечувати вчителів початкової школи фаховими компетенціями, повною мірою розкривати зміст професійно орієнтованих дисциплін.

Динаміку змін рівнів сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності за мотиваційним, змістовим та рефлексивним компонентами у студентів експериментальних та контрольних груп подано в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка змін рівнів сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності у студентів експериментальних (ЕГ) та контрольних (КГ) груп, %

Групи студентів	Мотиваційний компонент			Змістовий компонент			Рефлексивний компонент		
	Рівні								
	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький	Високий	Середній	Низький
ЕГ на констатувальному етапі	7	40	53	17	32	51	5	40	55
КГ на констатувальному етапі	9	34	57	12	36	52	9	38	53
ЕГ на прикінцевому етапі	33	65	2	31	65	4	41	53	6
КГ на прикінцевому етапі	18	40	42	20	42	38	27	39	34

За результатами, що відображені у табл. 2, низький рівень мотиваційного компонента сформованості дослідницьких умінь у майбутніх учителів початкової школи експериментальних груп визначено у 2% респондентів, разом з тим середній рівень виявлено у 65% опитуваних, а високий зафіксовано у 33% студентів. Зазначимо, що мотиваційний компонент у

контрольних групах визначився у таких показниках: низький рівень мають 42% респондентів, середній – 40%, високий рівень зафіксовано тільки у 18%. Такі результати пояснюються тим, що студенти контрольних груп не включалися до проектної діяльності, спрямованої на усвідомлення сутності дослідницьких умінь.

За змістовим компонентом низький рівень сформованості дослідницьких умінь становив 4%, а в контрольних – 38%. Середній рівень означеного компонента у студентів експериментальних груп зріс з 32 до 65%, у респондентів контрольних груп – з 36 до 42%, що є незначним відхиленням. Високого рівня досяг 31% студентів експериментальних груп та 20% контрольних. Зазначимо, що високий рівень сформованості змістового компоненту дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи зріс майже вдвічі.

Результати сформованості рефлексивного компонента дослідницьких умінь розподілилися так: низький рівень зафіксовано у 6% студентів експериментальних та 34% опитуваних контрольних груп. Середній рівень визначено у 53% студентів експериментальних груп (було 40%) та у 39% контрольних (було 38%). Високий рівень за цим компонентом – у 41% студентів експериментальних груп та у 27% майбутніх учителів контрольних груп.

Аналіз отриманих даних дає змогу стверджувати, що в контрольних групах студентів суттєвих змін у рівнях сформованості дослідницьких умінь не було зафіксовано, тоді як в експериментальних групах кількість майбутніх учителів з високим рівнем сформованості означених умінь збільшилася на 14%, із середнім рівнем – на 29%.

Таким чином, результати експериментально-дослідної роботи свідчать, що ефективність формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності значною мірою залежить від розвитку мотивації та потреби в дослідній проектній діяльності, а також від здійснення проектної діяльності в умовах психологічного комфорту й інтелектуальної співтворчості викладачів і впровадження у вищих педагогічних навчальних закладах моделі формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності.

Результати формувального експерименту свідчать, що запропонована модель формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності є ефективною, після експериментальної роботи відбулися позитивні зміни в мотиваційному, змістовому та рефлексивному компонентах сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи.

Підсумовуючи, зазначимо, що результати статистичної обробки отриманих даних за χ^2 -критерієм підтвердили доцільність розробленої методики формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності.

При довірчій імовірності $p = 94,45\%$ зіставлення рівнів сформованості дослідницьких умінь студентів експериментальних та контрольних

груп показало значну перевагу емпіричних даних над критичними ($\chi^2_{\text{emp}} > \chi^2_{\text{krit}}$) за всіма показниками. Обґрунтовано достовірність аналізованих вибірок та їх відмінність з імовірністю 94,45%. За результатами формувального експерименту вибірки мають значні розбіжності, що свідчить про ефективність впровадження моделі формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності.

Висновки. Отже, у статті викладено результати експериментальної перевірки сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи засобами проектної діяльності.

Перспективами подальших пошуків у напрямі дослідження є формування дослідницької компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Література

1. Кулешова В.В. Формування пошуково-дослідницьких умінь майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / В.В. Кулешова. – К., 2007. – 21 с.

2. Миргородська О.Л. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів географії у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.Л. Миргородська. – К., 2008. – 22 с.

3. Нізовцев А.В. Формування дослідницьких умінь у процесі висунення й обґрунтування гіпотез / А.В. Нізовцев // Постметодика (Удосконалення освіти). – 2009. – № 7 (91). – С. 17–22.

4. Рогозіна О.В. Формування дослідницьких умінь у майбутніх учителів трудового навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія і методика трудового навчання” / О.В. Рогозіна. – К., 2007. – 19 с.

5. Степанюк К.І. Інструментальна модель формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності / К.І. Степанюк // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній шкалах : зб. наук. пр. / редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя, 2011. – Вип. 15 (68). – С. 165–170.

6. Тимошенко О.В. Формування дослідницьких умінь у процесі навчання вищої математики студентів біологічних спеціальностей : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання (математика)” / О.В. Тимошенко. – К., 2011. – 21 с.

СУЩЕНКО А.В.

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ХОДІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Розуміння нинішніх проблем підготовки майбутніх фахівців сфери фізичного виховання, спорту і здоров'я зобов'язує нині кожного викладача замислитися над викликами обраної професійної сфери та окреслити перспективи індивідуальної самокорекції та самопрограмування.

Перш за все, це стосується включення у сферу своєї відповідальності декількох незадекларованих видів робіт та трансформації певних ціннісних установок під час викладання. Таке включення має бути наслідком великої поваги, а можливо, і любові до обраної професії та покликано допомогти уникнути випадкових помилок та неприємних тенденцій.